

Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers

In Bussum was het vooral de predikant Ds. A. v. d. Weg die zich bezig hield met hulp aan onderduikers, die een van de leden van zijn kerkelijke gemeente vroeg bij dit werk te helpen. Dat was J. Bronder, die zich toch al bezig hield met verzetswerk, hij verzichtte koeriersdiensten. Maar hij kon als het nodig was ook onderdak bieden. Verbonden aan het Slachthuis, Hooftlaan in Bussum, werd dit gaandeweg een belangrijk centrum. Het huis naast het Slachthuis, waar de familie Bronder woonde, werd overal in den lande bekend als "Het Witte Huis in Bussum".

Behalve ds. v. d. Weg en J. Bronder, waren het Ph. Alferts, Hoofd van de Brandsma-school, S. Swen en de heer Gerholt die zich voor de LO inzetten.

Een drukker van de Boekhandel & Drukkerij LOS in Bussum, Harrie van Grieken, hielp door het drukken van alles wat nodig was: bonkaarten, persoonsbewijzen, alle mogelijke falsificaties, zelfs Fahrbeehlen! Bij de politie was in de bezettingstijd de NSB-commandant Woerts het kwade punt, maar er was één goede Inspecteur: Timmermans. Maar allen waren bij de organisatie LO onontbeerlijk. Voor Zuidholland werd in het LO-werk de Bussumer J. Bronder de belangrijke contactman, voor Noordholland zat in Laren Jo Hessels, die op vele terreinen een rol heeft gespeeld.

Het aantal ~~onderduikers~~ <sup>Duitsland-gangers</sup>, dat van juni 1940 tot 27 december 1941 199.705 bedroeg aan arbeiders die naar Duitsland waren gezonden, waarvan er bijna 50.000 terugkeerden, was naar de mening van de Duitsers veel te klein. Dus kwam de verplichting dat alle mannen en ongehuwde vrouwen tussen 18 en 40 jaar zich moesten melden. De Secretarissen-Generaal van Sociale Zaken en Justitie deden dit bevel uitgaan op 20 februari 1942. Op 7 mei 1943 kwam er een Verordening op de Arbeidsinzet.

Ook de studenten ontkwamen niet aan de jacht. Op 11 maart 1943 werd de verordening vastgesteld waarbij het aantal studenten aan de universiteiten werd vastgesteld. Wie zijn studie beëindigde zou voor de arbeidsinzet moeten werken en er zou een loyaliteitsverklaring getekend moeten worden. Op 6 februari 1943 zouden onwilligen worden afgevoerd. Toen op 6 mei 1943 Rauter beschikte dat iedere student zich moest melden bij de SS und Polizeisicherungsgebiete, begon de grote onderduikperiode voor studenten.

De Nederlandse militairen: vrijgelaten in 1940 na de capitulatie, werden op 15 mei 1942 in alle kazernes bijeengeroepen. Het zou om een registratie gaan, in werkelijkheid werden er 1760 geïnterneerd! Op 29 april 1943 kondigde Christiansen aan, dat alle Nederlandse militairen opnieuw in krijgsgevangenschap zouden worden weggevoerd.

Dat betekende dat er na aftrek van vrijgestelden (politie, arbeiders in land- en tuinbouw, overheidsambtenaren e.d.) 200 tot 250 duizend mannen zouden worden weggevoerd, maar de Duitsers zelf rekenden op 70 duizend man, de administratie was in de war. Het Commissariaat voor de belangen van de voormalige Nederlandse Weermacht weigerde alle medewerking, en het slot van het liedje was dat op 26 januari 1944 maar bijna 8000 manschappen (buiten de officieren) in krijgsgevangenschap zaten. Het aantal onderduikers was dus enorm.

Naar aanleiding van de afkondiging aan Christiansen op 29 april 1943 braken er overal wilde stakingen uit, die het politie-standrecht ten gevolge hadden, dat wilde zeggen dat de politie het recht had om onmiddellijk een wapen te trekken. Toen kwam in de winter <sup>1942-43</sup> de geweldige nederlaag van de Duitsers bij Stalingrad en in Zuid Rusland. Dat betekende totale oorlog, en dus rigoreuze vordering van arbeidskrachten. Dan waren daar de Luchtlanding bij Arnhem, gevolgd door de grote Spoorwegstaking.

Dit alles maakt het duidelijk waarom de L.O. een reusachtige taak had gekregen, en bijgestaan moest worden door de Landelijke Knokploegen om deze taak ook praktisch te kunnen realiseren, *o.a. voor het verkrijgen van de nodige boodschappen zoals Meubelen en ruzie i.*  
Er MOEST voedsel komen. Hoewel de Duitsers eerst de voedseltransporten van het Noordoosten naar het Westen van Nederland hadden verboden, nam de L.O. het initiatief om in Leeuwarden voedsel te halen. Contact werd gelegd met Algera in Leeuwarden. Jan Lokhorst zou de auto's rijden van Leeuwarden naar Bussum. Behalve voedsel moesten er ook wapens komen, de Knokploegen moesten immers bevoorraden worden! Aardappelen, *leens en wapens*  
Er bestond ook een contact met *Stord Holland* ~~Wierden~~ waar de Huizer schippers voedsel konden halen, uiteraard per boot. Men kan daar niet te gemakkelijk overdenken. Overal fietsten de Duitse patrouilles. Want de Hollanders hadden de gewoonte aangenomen om op de belangrijke verbindingswegen op de rijbanen handenvol spijkers neer te gooien om de Duitse transporten te tergen. Er was een spijkerwacht en een bunkerwacht ingesteld. Bussumers moesten wachtlopen. Daarbij kwam dat onderduikers niet zelden hun zelfbeheersing verloren en dan een gevaar op leverden voor de families die hen onderdak bezorgd hadden. Zo was er een Joodse familie aan de Vaartweg. *oet kernet* ~~Bussum~~ moest er tenslotte met een revolver op af om te dreigen dat als zij zich niet heel erg rustig wisten te houden, hij verplicht zou zijn om er een eind aan te maken om de familie waar zij verzorging kregen te sparen.

Het is ook voorgekomen dat *er* ~~Bunder~~ een partij aardappelen uit Muiden moest *Winkel* ~~halen~~ *af* ~~halen~~. Zij zouden gelost worden bij de Bouwmaterialenhandel Slagt. De zending kwam aan, maar op dezelfde ochtend werd Hotel Bos van Bredius gebombardeerd. Het maakte de Duitsers in het Gooi dol, en de maatregelen werden scherper en scherper. Desondanks ging het werk door. Piet van Zijl, Harskamp en Swarte, *en* de laatsten zijn overleden inmiddels, zorgden voor de wapens met Hoefakker.



~~Hij deed het niet, werd naar Tachau gestuurd en keerde nimmer terug.~~

Dezelfde Terbeek zei tegen de Duitsers die kwamen om jong perso neel te vorderen: "Hè? Mijnmensen meenemen? Hier is een kruik jenever en nou opgesodemieterd Wegwezen! Van mijn mensen blijven jullie AF!"

Er is veel gebeurd in die tijd, teveel om op te noemen. ~~Vuilmiswagens gingen over de IJssel, geladen met kinderen die naar Drente gebracht moesten worden. De IJssel was de grote blokkade in Nederland van Oost naar West,~~ ~~van de IJssel naar de IJssel.~~ Toen de oorlog tot een eind kwam lag er nog veel voedsel in Huizen. I<sup>n</sup> een loods van de Schelpenbrandenrij, en aangevoerd door Kotters uit Huizen. Het waren de Canadezen die dat voedsel afhaalden.

Dan was er nog het verraad van Edith.

Het was haar illegale naam voor Wilhelmina van Oranje, afkomstig uit Soest. Zij is nooit gepakt en daardoor de dans ontsprongen.

Waaruit bestond dat verraad?

~~Broeder had een vergadering bij zich thuis belegd als contactman voor de Provincie ZuidHolland in dienst van de LO, Jo Hessels was erbij, die de contactman was voor Noordholland. En aan de Peerlkampaan in Hilversum zat Teus van Vliet ondergedoken. Hij was onderwijzer en had als verzetsnaam "Hugo".~~

DE WERK op een ogenblik een koerierster gezocht, die broodnodig was.

In dienst van de RAAD VAN VERZET was er een man uit Rotterdam. Hij kende Edith, MAAR hij had juist zeven maanden concentratiekamp Vught achter de rug, en het was opmerkelijk dat hij Edith NIET terug wilde hebben als koerierster.

Teus van Vliet, alias Hugo durfde het aan en nam haar over.

Mevrouw Bronder, die altijd medic-werkzaam was in het Verzet, placht in corsetten van vrouwen zakjes bonkaarten te verbergen. Het was de gewoonte dat medicinaal en onderduikers nooit langer dan een paar maanden op eenzelfde adres verbleven. Dus moest en materiaal en mensen overgebracht worden van de

Peerlkampaan naar de Boslaan in Hilversum. Edith was pas veertien dagen in dienst toen er een grote vergadering werd belegd in de Amsterdamse Vossiusstraat.

Bronder had in die dagen twee logé's, waarvan hij zei dat het zijn "nichtjes" waren. Zij sliepen op de kamer die door onderduikers werd gebruikt.

Met de "nichtjes" en zijn eigen familie ging Bronder op een dag zeilen in Loosdrecht, per fiets ernaartoe en in twee boten. Er was een koerier bij, die op de terugweg zei "Ik ga nog even bij Hugo langs om te kijken of er iets byzonders is".

Hij kwam bij de Peerlkampaan, hoorde toen vanuit een paar struiken roepen "Hé! Psst!! FOUTIE"

De koerier was Laarman, een zoon van Dominee Laarman. Hij bedacht zich geen moment, en maakte rechtsonkeerd. Maar hij wist: hier moest verraad in het spel zijn. Dat kon niet anders. Iedereen moest worden gewaarschuwd.

Ijlings naar Bussum, waar de jonge Laarman ontdaan bij Bronder kwam.

MAAR bij Bronder in de Hoofvlaan zaten achter een konijnenhok alle bonkaarten,

verzetmateriaal, trouwboekjes van Joden. Een gewaarschuwd man telt echter voor twee.  
's Nachts werd er gebeld, Huiszoeking!

Vier man knapten het binnen op, vier man hielden buiten de wacht.

Er werd NIETS gevonden.

Wie er dan wel in huis waren? "Mijn nichtjes, zij zijn verpleegster", zei Bronder en hij toonde de kamer van de onderduiker die toevallig niet aanwezig was.

De volgende morgen zei Bronder "Laten wij net doen of wij gek zijn. Wij gaan gewoon weer zeilen, net of er bij ons niets aan de hand is".

Er is getracht het verzead te verklaren. Vermoed werd op niet te verwaarlozen gronden dat Edith een liefdesrelatie had aangeknoopt met een officier van de Sicherheitsdienst, Dde SD. En dat zij alle adressen had doorgegeven. Er werden vele krijgers gepakt. Maar Edith heeft zich nooit meer laten zien noch bij Bronder noch ergens anders. Zij was ogenschijnlijk van de aardbodem verdwenen en is nimmer gepakt.

Eindelijk was daar het einde van de oorlog. De situatie werd heel anders.

Volksherstel begon, en werd gevestigd in een pand in de Schwerinlaan, dat tijdens de oorlog NSB-huis was geweest.

Bronder werd hoofd van dat kantoor Volksherstel. Aan het adres Rostocklaan 13 worden hulpgoederen uit Amerika gesorteerd, mevrouw Ziel had er de leiding. Sortering georganiseerd door NSB-vrouwen, hun mannen zaten gearresteerd in Fort Oud-Molen in Naarden. Mevrouw Ziel was hoofd van de HARK (Hulpactie Rode Kruis) Tot eind 1945 heeft Bronder Volksherstel geleid.

De Binnenlandse Strijdkrachten werden Militair GEZAG.

Bronder heeft zich nog wel bezig gehouden met de terugkeer van burgemeester Fernhout in Bussum. Bewezen was dat burgemeester Fernhout een principieel man was, hij was alleen als karakter niet sterk genoeg tegenover de Duitsers.

Waarnemend burgemeester Caron was daarom huiverig om hem als burgemeester in Bussum te zien terugkeren. Militair Gezag kwam daardoor bij Bronder om informatie. Deze kon echter naar een en geweten verklaren dat noch de burgemeester, noch de gemeentesecretaris ooit voor de Duitsers hadden gewerkt.

Burgemeester Fernhout kwam op zijn post terug in Bussum.

J. BRONDER.

woonde in "Het Witte Huis van BUSSUM" (naast het Slachthuis)

Geboren: 26-12-1909.

Beroep: Techn. ambleraar Gen. Slachthuis

Bij illegaliteit betrokken door De A.v.d. Weg. Wordt contactman Zuid Holland Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (L.O.)

Wordt in 1944 districtsleider Gooi-Loosdrecht-Weesp van de L.O. <sup>encl. Nieuwsp</sup>

Wordt pelotonscommandant Binnenlandse Strijdkrachten <sup>afgevoerd</sup> eind 1944.

verleende alle mogelijke hulp aan onderduikers

werd na de oorlog hoofd van Nationaal Volksherstel tot eind 1945.

eerst pel.-afd. R.O.  
daarvoor <sup>voor Zuid Holland</sup> ~~contact~~  
wordt contact. adus van Zwij <sup>polen</sup>

ondersteundig <sup>zonder middelen</sup>  
Orde-voorz.  
naam.

Tini Borde - Boel Ervets deins.

heeft altijd koverie ok geblye.  
onting alle mensen.

Corsette

papers verward van meyer  
naar St Vitus  
gebore.

Verskuis  
=